

АНОТАЦІЯ

Веретельніков І.О. Механізм державного регулювання розвитку банківського сектора України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування. – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. МОН України, Харків, 2026.

У *вступі* до дисертації обґрунтовано актуальність дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт та предмет дослідження. Розкрито наукове та практичне значення дисертаційного дослідження.

Перший розділ присвячено узагальненню та систематизації теоретико-методологічних засад державного регулювання розвитку банківського сектора шляхом уточнення сутності розвитку банківського сектора як об'єкта державного регулювання, теоретичного обґрунтування змісту та структури механізму державного регулювання розвитку банківського сектора та аналізу особливостей світових моделей державного управління банківською діяльністю.

Уточнено змістовне наповнення понять «банківська система» та «банківський сектор», визначено межі їх перетину та місце у фінансовій системі держави, а також їх співвідношення з поняттям «банківська діяльність».

Охарактеризовано важливість банківського сектора через кількісний вимір (частка активів), функціональний вимір (роль в економіці), інституційний вимір (регулювання) та його місце в структурі фінансового сектора. Доведено, що місце банківського сектора в Україні можна визначити як системоутворююче, оскільки він не просто є частиною фінансового сектора, він фактично формує його. Будь-які шоки в банківському секторі миттєво стають шоками для всієї держави, тоді як проблеми в інших секторах мають лише локальний ефект.

Розроблено критерії розвитку банківського сектора у розрізі основних напрямків з визначенням цільових орієнтирів розвитку та ключових індикаторів, а також систему його комплексної оцінки, яка фокусується на якісних трансформаційних показниках, що відображають перехід від стабілізації до

зростання кредитного потенціалу, інноваційності та ринкової конкурентоспроможності.

Систематизовано підходи до трактування поняття «державне регулювання розвитку банківського сектора», зокрема цільовий, процесний та інституційний. Запропоновано трактувати державне регулювання розвитку банківського сектора як цілеспрямований вплив держави на економічні відносини в банківській сфері з метою стимулювання інновацій, підвищення конкурентоспроможності, інтеграції у світовий фінансовий простір та посилення ролі банків у зростанні національної економіки шляхом балансування між стимулюванням інновацій та кредитування і пруденційним наглядом. Глобальною метою цього процесу є створення стійкого, конкурентоспроможного та інтегрованого у світовий простір банківського сектора, здатного забезпечити стале економічне зростання держави.

Узагальнено функції держави щодо регулювання розвитку банківського сектора шляхом виділення регулятивно-трансформаційних функцій (інституційна, адаптаційна, інноваційна); стимулюючих функцій (мотиваційна, інвестиційна); захисно-стабілізаційні (пруденційна, санаційна, захист споживачів).

Завданнями державного регулювання розвитку банківського сектора визначено в межах напрямків: структурної трансформації – підвищення рівня фінансової інклюзії, оптимізація частки держави, розвиток небанківського сегменту; макроекономічної підтримки – відновлення кредитування бізнесу, підтримка стратегічних галузей; підтримки стабільності та довіри – забезпечення стійкості, захист прав споживачів, боротьба з відмиванням коштів; інтеграції – євроінтеграція, технологічна модернізація.

Запропоновано теоретичне трактування поняття «механізм державного регулювання розвитку банківського сектора» як цілісної, багаторівневої системи правових, економічних, адміністративних та організаційних інструментів і важелів впливу, що реалізуються уповноваженими державними інституціями з метою цілеспрямованого формування умов для сталого, структурно збалансованого та інституційно зрілого розвитку банківського сектора,

підвищення його стійкості, конкурентоспроможності та здатності забезпечувати фінансування пріоритетів соціально-економічного розвитку держави, в якому наголошено не лише на інструментальному або стабілізаційному аспектах, а на цілеспрямованому формуванні умов для розвитку банківського сектора.

Основним критерієм класифікації моделей державного регулювання банківського сектора визначено ступінь втручання держави у банківську діяльність. На підставі аналізу досліджень щодо підходів до класифікації моделей державного регулювання банківського сектора та з врахуванням найбільш розповсюджених у країнах світу практик, запропоновано виділяти ліберальну, європейську, американську, змішану, перехідну та ісламську моделі державного регулювання банківського сектора.

Проаналізовано ступінь придатності запропонованих моделей в умовах війни у розрізі пріоритетних завдань держави щодо регулювання банківського сектора в умовах воєнного стану, а саме забезпечення стабільності та надійності, ефективності та гнучкості, стимулювання економіки та відновлення, мінімізації ризиків, захисту фінансових інтересів громадян.

Визначено, що з врахуванням необхідності підтримання стабільності та уникнення ризиків, європейська модель є більш відповідною для умов України. Активна роль держави у регулюванні може сприяти запобіганню фінансовим кризам та забезпеченню надійності банків. Змішана модель, яка дозволяє комбінувати елементи різних моделей, може допомогти створити гнучкі регуляторні рамки, що враховують унікальні аспекти української економіки та фінансової системи. В умовах воєнного стану найбільш прийнятною є перехідна модель, якій притаманно сильне державне втручання для стимулювання розвитку та фінансової включеності.

У другому розділі дисертаційного дослідження здійснено системний аналіз характерних рис механізму державного регулювання розвитку банківського сектора в Україні, в межах якого досліджено стан нормативно-правового та інституційного державного регулювання банківської діяльності в умовах воєнного стану та європейської інтеграції.

Проаналізовано зміст основних законодавчих актів, що регулюють банківську та виявлено низку проблем правового регулювання, які розподілено на 4 групи. Серед них: суперечності між базовими законами, неповна відповідність європейським вимогам, регуляторна невизначеність через неузгодженість у часі та конституційні суперечності щодо незалежності НБУ. Встановлено, що законодавство не сприяє розвитку банківського сектора, оскільки деталізовано регламентує обмеження та контроль, але містить лише декларативні норми про стимулювання розвитку без конкретних механізмів.

Визначено роль центрального банку в різних моделях банківського регулювання (модель єдиного фінансового органу управління, модель «двох вершин», секторна та змішана моделі) та охарактеризовано сім ключових функцій НБУ: пруденційне регулювання, наглядова діяльність, нормативно-правове регулювання, управління ліцензуванням та санкціями, захист прав споживачів, контроль за операціями та функція кредитора останньої інстанції. Доведено, що повноваження НБУ для стимулювання розвитку банків є обмеженими та опосередкованими – регулятор має лише 3-5 інструментів стимулювання (облікова ставка, рефінансування, макропруденційні буфери) проти більш ніж 20 інструментів стримування ризиків. Regulatory sandbox діє без законодавчого закріплення, контрциклічний буфер капіталу не запроваджений через війну, а механізми підтримки кредитування пріоритетних галузей реалізуються через підзаконні акти (програми «5-7-9%», державні гарантії).

Досліджено практичні результати регуляторної діяльності НБУ у період 2023-2024 років. Проаналізовано завершення переходу на міжнародні стандарти Basel III з новою трирівневою структурою капіталу, де показники капіталізації значно перевищують регуляторні мінімуми: достатність основного капіталу 1 рівня становила 16,9% при мінімумі 7%, регулятивного капіталу – 17,3% при мінімумі 10%. Охарактеризовано впровадження методології SREP для комплексної оцінки стійкості банків, процесу ICAAP для оцінки достатності внутрішнього капіталу та ризик-орієнтованих центрів компетенцій для інтегрованого міжфункціонального аналізу ризиків. Висвітлено антикризові заходи НБУ на основі Постанови №18 від 24 лютого 2022 року, найбільший пакет

валютних пом'якшень для бізнесу, оновлення Концепції фінансової інклюзії для прифронтових територій та активну міжнародну співпрацю (скринінг законодавства з *acquis* ЄС, фінансування Ukraine Facility понад 16 млрд євро, меморандум з ЄБРР про інклюзію ветеранів).

У третьому розділі запропоновано напрямки вдосконалення державного регулювання розвитку банківського сектора, серед яких адаптація механізму до викликів воєнного стану, покращення взаємодії Уряду України та НБУ шляхом підвищення координації фіскальної та монетарної політик та гармонізація державного регулювання розвитку банківського сектора України зі стандартами ЄС. Розділ спрямований на формування системного бачення трансформації регуляторної моделі від антикризового управління до інституційно стійкого та орієнтованого на розвиток державного регулювання.

Досліджено адаптацію механізму державного регулювання розвитку банківського сектора до викликів воєнного стану. Доведено, що антикризові заходи НБУ забезпечили стабільність функціонування банківської системи, проте носять переважно реактивний і короткостроковий характер. Обґрунтовано необхідність переходу від «режиму виживання» до стратегічної моделі регулювання, орієнтованої на формування банківського сектора нової якості, здатного виконувати роль фінансового драйвера післявоєнного відновлення. Сформульовано принципи державного регулювання банківського сектора в умовах війни (забезпечення безпеки та стабільності, ліквідності й фінансової стійкості, регуляторної гнучкості, прозорості та комунікації, захисту прав та інтересів клієнтів банків) та запропоновано комплексну систему пріоритетних напрямів і інструментів державного впливу.

Запропоновано систему критеріїв для поточного моніторингу та заключного оцінювання результативності державного регулювання банківського сектора в умовах воєнного стану, яка охоплює п'ять ключових напрямів (фінансова підтримка, захист прав клієнтів, регуляторна гнучкість, кібербезпека, комунікація). Заключне оцінювання результативності проводиться двічі на рік через поєднання *stress*-тестування банківської системи та комплексного аудиту реалізації регуляторних заходів. Методичний підхід забезпечує науково

обґрунтований перехід від якісної оцінки до кількісних показників результативності, створюючи основу для обґрунтованого прийняття регуляторних рішень у турбулентних умовах.

Розкрито роль взаємодії Уряду України та Національного банку України як ключової передумови ефективного регулювання розвитку банківського сектора. На основі теорії Policy Mix та емпіричних досліджень ідентифіковано феномени фіскального домінування, слабкості трансмісійного механізму та інституційної неузгодженості цілей монетарної і фіскальної політик. Доведено, що неузгодженість рішень Уряду і НБУ формує системні обмеження для кредитування реального сектора та інноваційно-інвестиційного розвитку. Запропоновано інституційні, операційні та правові механізми посилення координації макроекономічних політик як чинника стимулювання розвитку банківського сектора.

Проаналізовано процес гармонізації державного регулювання розвитку банківського сектора України зі стандартами Європейського Союзу. Визначено, що імплементація норм Basel III, CRD/CRR, PSD2, вимог ризик-орієнтованого нагляду та валютної лібералізації формує якісно нову регуляторну модель, орієнтовану не лише на стабільність, а й на інтеграцію банків у європейський фінансовий простір. Показано, що євроінтеграційна гармонізація підвищує капіталізацію, прозорість і конкурентоспроможність українських банків та створює передумови для розвитку довгострокового інвестиційного кредитування.

Ключові слова: банківський сектор, державне регулювання, механізм державного регулювання, публічне управління, Національний банк України, монетарна політика, інструментарій, макрофінансова стабільність, воєнний стан, післявоєнна відбудова, антикризове управління, фінансово-економічна безпека, соціально-економічний розвиток, інноваційний розвиток, європейська інтеграція.